

Eero Pantzar

Aikuiskasvatustutkimus viidessä maassa¹⁾

Aikuiskasvatuksen laaja koulutuspoliittinen kehittäminen Suomessa ei alkanut sattumalta 1970-luvun alussa, jolloin Aikuiskoulutuskomitea asetettiin. Yhteiskunnassa oli jo edellisen vuosikymmenen aikana ollut nähtävissä kehitystä, joka vähitellen alkoi ilmetä myös kasvavana tarpeena sekä yleissivistävien että ammatillisten tietojen ja taitojen täydentämiseen aikuisiässäkin. Vastaava kehitys oli nähtävissä Pohjoismaissa ja muuallakin Euroopassa. Niinpä kehittämistyön tuloksena saatiin aikaan esim. Norjassa koko aikuiskasvatusjärjestelmää säätelevä laki. Saksan liittotasavallassa taas laadittiin suunnitelma koko koulutusjärjestelmän rakenteen uudistamiseksi. Kaiken kaikkiaan vaikutti siltä, että monissa maissa aikuiskasvatus alettiin nähdä elinikäisen kasvatuksen periaatteelle rakentuvan koulutusjärjestelmän kiinteänä osana.

Kehittämistyö on jatkunut muun muassa Suomessa vielä 1980-luvulla. Kehittämistöi-

minta on tuottanut niin meillä kuin muuallakin suuren määrän erilaisia mietintöjä ja raportteja. Käytännön uudistuksiakin on saatu aikaan. Kehittämistoiminnassa on kuitenkin ilmennyt myös puutteita. Merkille pantavaa nimittäin on, että monissa maissa näyttää aikuiskasvatustutkimuksen kehittäminen lähes unohtuneen tai ainakin jääneen taka-alalle. Toki mietinnöissä ja raporteissa tutkimuksen merkityksestä puhutaan, mutta käytännöksi saakka luettavissa olevat ajatukset eivät ole muuttuneet. Voikin aiheellisesti kysyä, eikö aikuiskasvatustutkimusta sitten tarvitakaan? Vastaukseksi rohkenen väittää, että koko aikuiskasvatuksen kehittämisen nimissä on aikuiskasvatukseen eriytynyttä tutkimustoimintaa mitä pikimmin voimistettava.

Toistaiseksi yleisen kasvatustieteen alueella tehty tutkimus ei ole juurikaan kosketellut aikuiskasvatuksen kannalta tärkeitä kysymyksiä. Niinpä voimakkaasti laajentuneella aikuiskasvatustoiminnalla ei ole ollut tutkimuksellista kehittämisperustaa vasta kuin 1970-luvun alkupuolelta lähtien, jolloin aikuiskasvatus tie-

¹⁾ Lectio praecursoria väitöstilaisuudessa 16.3.1985 (Tampereen yliopisto)

teenä ja tutkimusalueena yliopistossa sai jalansijaa monissa maissa. Pohjoismaista Suomessa yliopistollisella aikuiskasvatuksella on vanhin perinne. Aikuiskasvatustutkimuksessa onkin ollut toistaiseksi varsin tuskatonta löytää sopivia tutkimusongelmia. Sen sijaan tutkimuksen tekemisen edellytykset ovat olleet epävakaa. Tärkeitäkin tutkimusaiheita on täytynyt jättää sivuun, koska tutkimuksen resurssit ovat olleet puutteelliset. Tämä ei koske yksinomaan suomalaista tutkimusta. Ongelma näyttää kansainväliseltä.

Seuraavassa vertaillaan aikuiskasvatustutkimuksen lähtökohtia ja tehtyä tutkimusta Saksan liittotasavallassa, Suomessa ja muissa Pohjoismaissa.

Tutkimustoiminnan yleisiä lähtökohtia eri maissa voidaan vertailla toisiinsa monia osoittimia hyväksi käyttäen. Tutkimustoiminnan lähtökohtia voivat mitata muun muassa kansallisen tiede- ja tutkimuspolitiikan laatu, tutkimuksen aseman määrittely aikuiskasvatustutkimuksen sisällöllisessä ja tutkimuksen sisällöllinen ohjailu.

Eri maiden kansallisen tiede- ja tutkimuspolitiikan vertailu paljastaa tutkimukselle luodun paremmat edellytykset Saksan liittotasavallassa ja Ruotsissa kuin muissa vertailtavissa maissa. Tarkasteltaessa koko koulutustutkimuksen luonnetta aikuiskasvatustutkimuksen ehtojen näkökulmasta havaitaan selvästi se, että ruotsalainen aikuiskasvatustutkimus on kiistatta parhaimmassa asemassa. Kansallisen koulutustutkimuksen puitteissa aikuiskasvatustutkimuksella on Ruotsissa suhteellisesti paremmat mahdollisuudet kuin muissa maissa.

Aikuiskasvatustutkimuksen sisällöllinen ohjailu näyttää kaikissa maissa varsin vähäiseltä. Sitovia painopistemäärittelyjä esiintyy vain yhteyksissä, jotka liittyvät tutkimustoiminnan säännöllisen rahoitukseen. Pääasiallisesti tutkimustoimintaa harjoitetaan kuitenkin ilman ohjailevaa rahoitusta.

Arvioitaessa laajasti aikuiskasvatuksen tutkimustoiminnan lähtökohtia eri maissa ja niitä vertaillaessa on helposti nähtävissä ruotsalaisen aikuiskasvatustutkimuksen lähtökohtien olevan parhaat. Suomalaisen aikuiskasva-

tuksen lähtökohtia luonnehtii puolestaan epävarmuus. Säännöllisesti rahoitettavaa tutkimusta tehdään meillä vain kansalais- ja työväenopistojen lakisääteisen kokeilutoiminnan puitteissa. Tämä pienimuotoinen tutkimus palvelee lähinnä opistotoiminnan käytännön tarpeita. Muutoin suomalaisessa aikuiskasvatustutkimuksessa merkittäväksi edellytykseksi on jäänyt tutkija itse — hänen kykynsä ja tahtonsa viedä tutkimusta eteenpäin epävarmoissakin olosuhteissa.

Aikuiskasvatuksen alueelle kohdistuvaa tutkimusta on vertailtavissa maissa kartoitettu jo 1970-luvun alkupuolelta lähtien. Uusimmat kartoitukseen perustuvat tutkimusdokumentaatiot sisältävät 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa toteutettuja projekteja koskevat tiedot.

Vertailun kohdemaiden välillä ei ole suuria tutkimusprojektien teemoihin liittyviä eroja. Merkittävimmät erot tulevat esiin tarkasteltaessa tutkimuksen kohdistumista aikuiskasvatustutkimuksen osa-alueille. Vertailu osoittaa, että Saksan liittotasavallassa useammin kuin Pohjoismaissa tutkimus on kohdistunut ammatilliseen aikuiskoulutukseen. Toisaalta Pohjoismaissa, erityisesti Suomessa on enemmän kuin Saksan liittotasavallassa tutkimusta, joka on kohdistunut perinteiselle vapaan sivistystyön alueelle. Yhteinen piirre eri maiden tutkimuksessa on aikuiskasvatusta kokonaisuutena käsittelevän tutkimuksen osuus — n. 1/3 koko tutkimuksesta.

Toinen tarkastelunäkökulma osoittaa opetustoimintaan liittyvän tutkimuksen olevan kaikissa maissa voimakkaasti esillä. Suhteellisesti runsainta se on ollut Saksan liittotasavallassa. Sen sijaan aikuiskasvatuksen filosofisiin ja teoreettisiin peruskysymyksiin kohdistuva tutkimus on yleensä varsin vähäistä. Suomessa sen osuus koko tutkimuksesta on kuitenkin hieman suurempi kuin muissa maissa.

Parhaiten eri maiden tutkimusten sisällöllinen samansuuntaisuus tulee esiin vertaillaessa tutkimusaiheita edellisiä tarkemman teemojen erittelyn pohjalta. Vertailu kertoo, että Tanskaa lukuunottamatta kaikissa maissa yleisin tutkimusaihe on käsitelty koko aikuiskasvatuksen toiminnallisia edellytyksiä. Tanskassakin kyseinen aihealue on ollut toiseksi yleisin. Myös opetustoiminnan suunnittelu- ja valmisteluvaihetta aikuiskasvatuksen eri osa-alueilla käsittelevät teemat ovat olleet kaikissa maissa yleisimpien aiheiden joukossa. Suomalaisessa tutkimuksessa on muualla tehdystä tutkimuksesta poiketen merkittävä osa tutkimuksia, joiden aihe liittyy väljätavoitteisen aikuiskasvatuksen (esim. kansalaisopistossa opiskelu) toi-

minnallisten edellytysten selvittämiseen.

Maiden väliset vähäiset erot tutkimuksen sisällöissä osoittavat aikuiskasvatuksen ongelmien olevan yhteisiä. Mielenkiintoista on ollutkin havaita toisaalta, että tutkimuksen sisällöissä on huomattavia, tutkimuksen suorittajasta syntyviä eroja. Tutkimuksen suorittajan mukaiset erot vertailumaissa ovat keskenään lähes samanlaisia. Korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa suoritettu tutkimus on muiden suorittamaa tutkimusta enemmän teoreettisiin kysymyksiin kohdistuvaa. Aikuiskasvatuksen kentän laitokset ja organisaatiot taas näyttävät keskittyvän omassa tutkimustoiminnassaan opetustoimintaan liittyvien kysymysten selvittelyyn. Usein tutkimukset rajautuvat vielä suorittajalaitokseen tai -organisaatioon. Vielä on syytä todeta kouluhallinnon eri tasoilla tapahtuvan tutkimuksen kohdistuvan kaikissa maissa pääasiallisesti aikuiskasvatuksen suunnitellun alueeseen.

Vertailtavien maiden aikuiskasvatustutkimuksen sisällöissä havaittu yhdenmukaisuus on ymmärrettävissä hyvin, sillä onhan ko. maiden aikuiskasvatuksella hyvin samanlaiset historialliset lähtökohdat. Ja vaikka toimintaa toteuttavat kansalliset organisaatiot ovatkin kehittyneet ulkoisesti erilaisiksi, ne kuitenkin toteuttavat hyvin pitkälle samanlaista yhteiskunnallista tehtävää paljolti toistensa kaltaisissa ympäristöissä.

Niin käytännöllisellä tieteenalueella kun aikuiskasvatus on, ei tutkimustuloksista raportoinnin merkitystä voi väheksyä. Aikuiskasvatustutkimuksen alueella tutkijain lisäksi tuloksista kiinnostuneita ovat erityisesti käytännön työssä toimivat aikuiskasvattajat, mutta myös hallinnon ja suunnittelun parissa työskentelevät henkilöt. Kullakin käyttäjäryhmällä on toki tutkimustuloksia koskevat erityistarpeensa.

Yleisenä piirteenä kaikissa maissa on ollut pyrkimys raportoida tutkimuksista ja niiden tuloksista. Ruotsissa tässä pyrkimyksessä on onnistuttu parhaiten. Ruotsalaisen raportoinnin paremmuus tulee esiin muun muassa siten, että erilaisten raporttien lukumäärä tutkimusprojektia kohti on suurempi kuin muissa maissa.

Ruotsia lukuunottamatta tutkimusraportointi on vertailumaissa vain vähän toisistaan poikkeavaa. Edellä oleva tutkimusraportoinnin tarkastelu koskee kirjallista raportointia kirjoina, tutkimusraportteina tai erilaisina artikkeleina. Tähän liittyen on syytä todetakin, että asiaa koskeva tutkimustieto kertoo kasvatustieteen tutkimustulosten käyttäjien arvostavan kirjallisen raportoinnin lisäksi suullista tulosten esittelyä ja tulkintaa, joka voi tapahtua esimerkiksi erilaisissa seminaareissa. Tällaisen raportoinnin määrä lienee kuitenkin kaikissa maissa varsin pieni. Tieto suullisen informaation tarpeesta ja käyttökelpoisuudesta antaa kuitenkin jo sellaisenaan viitteen tutkimuksen tekijöille tutkimustulostensa julkistamista varten.

Suomalaista aikuiskasvatustutkimusta kansainvälisessä vertailussa tarkasteltaessa ja aikuiskasvatuksen yleisiä kehityssuuntia analysoidessa voi todeta, että kansainvälisellä tasolla pysyminen edellyttää aikuiskasvatustutkimuksen voimavarojen kehittämistä. Kiistan tosiasia on se, ettei tutkimuksen voi odottaa kehittyvän aikuiskasvatustoiminnan laajamisen edellyttämällä tavalla ilman huomattavaa henkilö- ja talousresurssien lisäämistä. Tulevaisuudessa todennäköisesti ei enää pysytä tutkimuksen määrässä ja laadussa sillä tasolla, jolle tähän asti on yletty paljolti vain asiaan perinpohjaisesti antautuneen pienen aikuiskasvatustutkijain perusjoukon ansiosta.

Tampereen yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan määräämän virallisen vastaväittäjän lausunto KL Eero Pantzarin väitöskirjatutkimuksesta 'Aikuiskasvatustutkimus viidessä maassa', maaliskuu 1985.

Tarkastettavana ollut väitöskirjaksi tarkoitettu tutkimus on poikkeuksellinen kahdessakin suhteessa. Ensinnäkin se käsittelee tutkimusaiheena harvinaista kohdetta, tutkimusta itsessään. Tällaista tutkimusaihetta voitaisiin ajatella lähestyttävän kolmesta mahdollisesta näkökulmasta: tieteen filosofiasta tai sosiologiasta ponnistavana tieteen tutkimuksena, tieteen tilaa yleensä tai määrätyn tieteenalan tasoa pohdiskellevana evaluaatio-otutkimuksena tai kunkin tieteenalan rajoja, edellytyksiä, laajuutta ja aikaansaannoksia kirjaavana selvityksenä. Väittelijä on valinnut viimeksimainitun lähestymistavan, jota hän kutsuu tutkimuksen tutkimukseksi. Valitun näkökulman voi ehkä sanoa olevan epäteoreettisimman ja päätyvän tästä syystä vain vähän mielenkiintoa herättäviin tuloksiin. Silloin voidaan kysyä, onko tutkija asettanut itselleen väitöskirjatyön tasoa ajatellen liian vaatimattoman tutkimustehtävän. Kun tutkimuksen kohteena kuitenkin on nimenomaan aikuiskasvatustutkimus, esitettyyn kysymykseen ei voi vastata myöntävästi. Aikuiskasvatus on aikuisen kasvua ja kehitystä tutkivana kasvatustieteenä ja aikuisten koulutusta yhteiskunnallisena ilmiönä selvittävänä yhteiskuntatieteenä suhteellisen nuori eikä yliopistolisten oppituolien määrällä mitattuna kovinkaan vakiintunut tieteenala. Meillä Suomessa aikuiskasvatukseen kohdistuvia väitöskirjoja tehdään harvoin. Tieteenalan pohjan ja reviiirin selvittämiseksi on vielä tehtävä runsaasti esillä olevan tutkimuksen

kaltaista kuvailevaa perustutkimusta. Tutkimus on ilmeisesti kasvanut aina välttämättömästä itsetutkiskelun tarpeesta.

Väittelijän kohteen ja näkökulman valintaa puoltaa myös toinen tutkimuksen poikkeuksellisista piirteistä. Se on poikkikansallinen. Suomalainen aikuiskasvatustutkimus suhteutetaan pohjoismaiseen ja Saksan liittotasavallassa tehtyyn tutkimukseen. Vertailevan aspektin ottaminen mukaan merkitsee tutkimuksen vaatimustason huimaa nousua. Aineiston keräämiseen, käsitteiden määrittelyyn ja itse vertailun metodologisiin ja metodisiin vaikeuksiin liittyvät ongelmat ovat pitäneet vertailevan kasvatustieteen ja vertailevan aikuiskasvatuksen — jonka itsenäisestä tiedeasemasta väittelijä tuntuu olevan vakuuttunut — lähes neutraalisena maana suomalaisissa kasvatustieteissä.

Suomalainen vertaileva kasvatustutkimus on yleensä pysähtynyt eräänlaiselle kasvatusmaantieteen tasolle, eri maiden kasvatustieteiden erilliseen kuvailuun tai eri maiden järjestelmien rinnakaistarkasteluun, juxtapositiiviseen. Väittelijä pyrkii selvästi pidemmälle. Systeemiajattelun perustuen hän rakentaa teoreettisen, tosin rajusti yksinkertaistetun, mallin, jonka keskeisiksi tutkimustoimintaa ja sen tuloksia ohjaaviksi determinanteiksi hän valitsee tutkimuksen poliittis-normatiivisen aseman ja resurssointiin sekä ohjailuun liittyvät tutkimuksen edellytykset. Tämän mallin käsitteitä vastaa indikaattorit, indikaattorin käsitettä tavallista laajem-

min käyttäen, hän etsii kustakin kansallisesta järjestelmästä ja vastaa sitten niiden avulla asettamiinsa kuvaileviin kysymyksiin. Voidaan siis sanoa, että väittelijä on huolellisesti pyrkinyt muodostamaan viidelle kansalliselle järjestelmälle yhteisen vertailuperustan, tertium comparationeksen, jota vertailevan kasvatustieteen klassikot ovat korostaneet.

Näin hän pystyy aikuiskasvatuksen käytännön ja tutkimuksen sekä tutkimuksen dokumentoinnin asiantuntijana osittain paikkaamaan sekundaarisesta tutkimusaineistosta johtuvat puutteet. Tutkijahan ei missään vaiheessa tarkastele alkuperäisiä tutkimuksia — se ei kokonaistutkimuksena liene mahdollistakaan — vaan turvautuu niistä tehtyyn dokumentaatioaineistoon. Tästä syystä aineisto on niukkaa, luotettavuudeltaan ja edustavuudeltaan — jossakin määrin puutteellista sekä ennen kaikkea tutkimusotetta ja ongelmanasettelua voimakkaasti rajoittava. Dokumentteissa suoritettu esiluokittelu rajoittaa huomattavasti tutkijan omaa luokitteluprosessia jopa siinä määrin, että hän on dokumenteissa tehden ilmiöiden tiivistämisen vanki. Tekijän suorittaman luokittelun ja sen perusteella tehtyjen johtopäätösten pätevyyydestä ei tästä syystä voi olla varma. Valitsee tiivistäminen osan primääriaineistoa syventävään tarkasteluun.

Aineisto laatu on johtanut myös metodologisiin ongelmiin: tehdäkö positivistisen paradigman kvantitatiivisesti kuvaileva ja selittävä analyysi vai lähteä kielitieteen perin-

teen mukaiseen hermeneuttiseen tekstin tulkintaan. Fenomenologiseen tulkintaanhan ei tällainen aineisto ja ongelmanasettelu anna mahdollisuuksia. Ongelmat on ratkaistu eräänlaisella sekamallilla. Tutkija on rakentanut systeemiajattelun mukaisen mallin, jonka rakenneosat hän on pyrkinyt operationalisoimaan vertailtavien maiden tutkimustoiminnasta eristettyjen indikaattoreiden avulla. Kun aineisto itsessään ei ole antanut mahdollisuuksia rakenneosien välisten relaatioiden kvantitatiiviseen todentamiseen, tutkija on tehnyt sen praktisen päättelyn avulla, jolloin hän tulkinnoissaan on jossakin määrin joutunut astumaan aineiston ulkopuolelle. Siinä ei sinänsä ole mitään moitittavaa, kunhan tämä ekstrapolointi on tehty loogisesti oikein. Tässä mielestäni tekijä on onnistunut. Onkin ilolla tervehdittävä tutkijaa, jonka järki riittää pitemmälle kuin koneen tukema laskutaito. Tosin tekijä on antanut periksi tilastoanalyysille esitelmällä teoreettisesti perustelemattomat ja loogisesti ristiriitaiset julkistamis- ja raportointi-indeksit, jotka eivät tuo lisäinformaatiota tutkijan aikaisemmin esittämiin johtopäätöksiin.

Tutkimuksen systeemimalli sitoo raportin johdonmukaiseksi ja kiinteäksi kokonaisuudeksi, jossa viitekehys ja empiirinen osa liittyvät poikkeuksellisen hyvin toisiinsa. Malli tosin on äärimmäisen pelkistetty, ja siinä mielestäni näkyy tutkimuksen takaperoinen eteneminen: malli on muodostettu sen mukaan, millaista aineistoa tiedetään siihen sovellettavan, eikä välttämättä sen mukaan, millaiseen todellisuuteen tai kattavaan teoriaan antaisi aiheita. Samasta syystä ongelmanasettelu on jäänyt kuvailun tasolle. Tekijä tosin raportissa kiitettävästi sitoo erillisiä kuvailuteemoja yhteen tulkittavaksi tai selittä-

väksi analyysiksi. Tutkimuksen teoreettinen taso olisikin mielestäni noussut, jos tekijä olisi muodostanut systeemimallissa esittämistään relaatioista hypoteeseja, joita hän sitten hermeneuttisesti ja praktisen päättelyn avulla olisi pyrkinyt testaamaan. Samoin tutkimuksen teoreettista tasoa olisi nostanut keskeisten käsitteiden syvempi vertailu. Nyt käsiteanalyysi on jossakin määrin jäänyt pelkästään terminologiseksi vertailuksi. Esim. asiaan vihkiytymättömälle jää epäselväksi, miksi juuri BRD:n 'Weiterbildung' vastaa meidän aikuiskasvatustamme.

Kaikkiaan voidaan sanoa, että tekijä on onnistunut vähintäinkin kohtuullisesti tutkimuksen systeemiasemaa ja edellytyksiä vertailtavissa maissa käsitellessään. Sen sijaan pyrkimyksessään vertaillevan aikuiskasvatustieteen tiedeperustan rakentamisessa tai vahvistamisessa hän ei ole onnistunut yhtä hyvin. Useat kohdat tutkimuksessa osoittavat, että vertailu muodostaa metodisen ratkaisun, jota olisi voinut soveltaa minkä tieteen tutkimuskohteeseen tahansa ilman, että olisi silti syytä puhua vertailevasta tieteestä, esim. olisimme voineet analysoida varhaiskasvatusta koskevan tutkimusdokumentaation ilman, että tarvitsisi puhua vertailevasta varhaiskasvatustieteestä. Tässä tutkimuksessa esim. suoritettut käsitteenmäärittelyt ovat pitkälti terminologista pohdintaa ilman, että käsitteitä sidotaan kulttuuriseen kasvualueensa. Ts. käsitteen denotaatiot on esitelty korrekstisti, mutta niiden konnotaatioista ei ole huolehdittu. Samoin johtopäätökset vertailtavien maiden yhteiskunnallisten olojen samanlaisuudesta ja niiden tutkimukselle tarjoaminen edellytysten samankaltaisuudesta pohjautuvat peräti kaipaamaan kulttuurianalyysiin. Terminologinen vastaavuus

eri kulttuureissa ei välttämättä merkitse käsitteellistä vastaavuutta, käsitteellinen vastaavuus ei välttämättä merkitse elämyksellistä vastaavuutta, elämyksellinen vastaavuus ei merkitse välttämättä toiminnallista vastaavuutta. Aito vertaileva käyttäytymis- ja kasvatustiede pureutuu juuri edellä mainittuihin seikkoihin. Tekijä on myös luovuttanut joskus liian helposti. Kun vain BRD:llä ja Norjalla on aikuiskasvatustutkimusta, on ainoastaan nämä maat otettu mukaan vertailuun. Toki muillakin mailla on aikuiskasvatusta säätelevää lainsäädäntöä tai muita normeja. Jotta vertailuun päästään, tulee identtisten indikaattoreiden tilalle etsiä vastaavuusluokkia, joiden analyysistä vertailu sitten kasvaa.

Sen sijaan, jos tarkastellaan tutkimusta aikuiskasvatustutkimuksena, jossa on käytetty kansainvälistä aineistoa ja sen analysoinnissa vertailevaa metodologiaa, voidaan sanoa tekijän onnistuneen varsin hyvin. Hänen tutkimuksensa ei ole pelkkää kasvatustieteellistä maantiedettä, kuten monet tutkimukset, jotka otsikoidaan vertailevan kasvatustieteen nimikkeen alle.

Tutkijan tapa käyttää lähteitä tekee raportin esittämien toteamusten ja johtopäätösten tarkistamisen vaikeaksi. Tutkimuksen ansiot ovat kuitenkin kiistatta sen putteita suuremmat. Aikuiskasvatustutkimus on saanut uutta tietoa, olemme saaneet uuden mahdollisen mallin tai ainakin ainekset kansainvälisesti vertailevan tutkimuksen tutkimiseen ja päässeet osittain näkemään aikuiskasvatustieteen tilan raportin käsittelemässä viidessä maassa. Tulen mielihyvin suosittamaan tiedekuntaneuvostolle tutkimuksen hyväksymistä tohtorinarvoon oikeuttavana oppinäytteenä.

Reijo Raivola